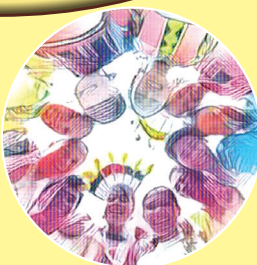

Manwal ti Indigenous Community Radio Stations Panggep iti Prebensyon
ita a Narikut a Panawen ti Pandemiya nga Covid-19

Cultural Survival

ILOKANO

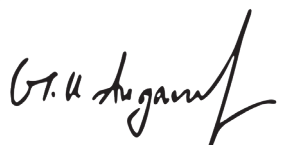

Sumangsango dagiti nadumaduma nga nainsigudan nga umili iti peggad ti pandemya nga Covid19.

Ti Cultural Survival ket makumikom iti panangsuporta kadagiti nagduduma nga istasyon ti radyo kadagiti komunidad agsipud ta ditoy ti maaramat dagiti nainsigudan nga indibdiwal iti panangsango iti nasao nga krisis.

Ti radyo ket maysa a kapigsaan nga wagas para kadagiti nainsigudan nga umili tapnu maiwaragawag da ti paglintegang da mainaig iti pakasaritaan ken kinaindibidwal, panangiyibkas iti kapanunotan, panangipablaak kadagiti napateg a damag, ken dagiti nasken a detalye lalo kadagiti komunidad.

Kas kunana iti pagsasao, 'Knowledge is power', ket kasapulan a mapagtalinaed ti kinasirib babaen iti radyo.

Galina Angarova
Executive Director

Heneral a pakaammo

Maaramat daytoy dagiti trabahador nga nagtaod
kadagiti indigenous communities tapnu
ma-komprontaran ti epekto
ti Covid-19.

Audience wenno dagiti dumngeg

Daytoy napartuat a manwal ket para kadagiti empleyado,
indigenous journalists, brodkaster ken dagiti
makisarsarita iti sangalubongan, para iti
kinatalged da ita a panawen
to Covid19.

Manwal a mangipalawag para kadagiti Indigenous Community Radio Stations tapnu maipanamnama a maprebentaran da ita nga addaan iti sagubanit nga Covid19 pandemic emergency.

Sumangsango ti sangalubongan iti Covid19 virus a saan pay a pamilyar kadagiti eksperto iti siyensya. Ti virus a pandemya ket nangitunda iti ipupusay ti adun a tao, ken nagresulta iti krisis iti ekonomiya iti sadinuman a lugar.

Kadagitoy a gundway nga intay subliyan dagiti pagkapsutan ken paglaingan dagiti nainsigudan nga umili. Nu iti pagkasapulan, makita ti kinakurang iti serbisyo maipapan iti salun-at, kinakurang ti agas, kinakurang ti nadalus a danum, ken ti narigat a panakaiwaragawag dagiti impormasyon nga sensitibo iti kultura kas kuma iti panakaiwaragawag ti impormasyon mainaig iti sakit nga usar ti lokal a pannarita ti umili.

Bayat a dagiti sirib met dagiti Indigenous Peoples ket ti panangitandudo da iti bokod da nga kaugaliyan, sistema nga agraraia mainaig iti makmakan, dagiti imposisyon ti tradisyunal a panangagasda, ken ti kinaadda ti panagkaykaysa dagitoy.

Kritikial ti akem ti indigenous media ita a panawen. Iti isasango tayo iti global emergency, kasapulan nga agtutunos dagiti impormasyon nga intay ipakdaar, kasapulan a responsable ken umno dagiti maiwaragawag nga detalye usar ti pannarita dagiti nainsigudan nga umili.

Inaramid ti Cultural Survival daytoy a manwal kas sungbat iti narikut a panawen bayat a mabigbig ti akem ti radyo ken mapalagipan iti kinatalged dagiti indigenous communicators.

Dua a paset daytoy a manwal. Umuna a paset ket dagiti palagip kadagiti miyembro ken personel iti radyo tapnu maprebentaran da kontra iti Covid19 bayat iti panagtabaho da.

Ti maikadua a parte daytoy manwal ket ti responsable nga panangipaay iti umno nga detalye manipod kadagiti otoridad wenno opisiales mainaig iti peggad kadagiti nainsigudan nga umili.

Dagiti sibubukel a puwersa ti radyo ken dagiti boluntaryo

Ania iti aramiden ti grupo? Panangsalwad iti bokod a kinatalged

- Mangaramid iti kongkreto a plano para kadagiti miyembro ti radyo. Kangrunaan nga aramiden daytoy kas maysa a grupo kabayatan a maipatpatungpal dagiti rekomendasyon ti World Health Organization-WHO, gobyerno, dagiti mangngagas ken dagiti lokal nga opisyal dagiti pagilyan.
- Ipakaammo ti kinasiasino kas kameng ti media tapnu maliklikan dagiti parikut ken tapnu masurot dagiti pagannurotan iti tunggal nasyon a papanan. Rumbeng laeng nga awit a kanayon ti personel dagiti umno nga dokumentos iti man uneg wenno ruar ti istasyon.
- Simpaen dagiti nasken a matrabaho a

Mangaramat iti windbreaker wenno sponge kadagiti mikropono agsipud ta dagitoy ti posible a pagtaudan ti impeksyon. Agbalin a responsable. Regular a sukatan ti kaleb ti mikropono tunggal malpas ti programa.

- para laeng kadagiti napeggad iti sakit. Nu ti grupo ti trabahador ket naglaok kadagiti indibidwal a natengan wenno addaan iti sagubanit na iti salun-at, kasapulan a dagitoy ket maipaayan iti trabaho nga mabalin da nga aramiden iti pagtaengan da.
- Adalen dagiti risgo. Iti panagrikrikos mo iti dadduma a lugar, siguraduen a surotan dagiti pag-alagadan dagiti lider ken otoridad. Daytoy ti umuna nga addang tapnu maprotektaran ka.
- Kanayunen a dalusan ti pag-ubraan. Iti opisina, kas dagiti editorial office ken recording booth, regular a dalusan iti alkohol nga 70% chlorine wenno disinfectant.
- Mangaramat iti windbreaker wenno sponge kadagiti mikropono agsipud ta dagitoy ti posible a pagtaudan ti impeksyon. Agbalin a responsable. Regular a sukatan ti kaleb ti mikropono tunggal malpas ti programa.
- I-disinfect dagiti equipment kalpasan ti tunggal interview. Mangaramat iti lupot a naibabad iti ethyl alcohol iti panagdalo. Liklikan a mangusar iti chlorine ta makadadael daytoy iti alikameng. Adda ti ethyl alcohol a lako kadagiti pamilya wenno drugstore a mangaramat iti panagdalo.
- Liklikan ti nasurok dua a bisita iti uneg ti radyo. Mapasamak laeng daytoy nu isu lang ti posible nga maaramid ngem kasapulan a mamintinir ti physical distance ken panagaramat iti face masks.
- Mangisayangkat iti streaming a trabaho kas alternatibo iti panag-apan iti recording booth. Makitulag kadagiti person-in-charge iti posible a wagas iti panakaidanon dagiti impormasyon sadiay istasyon kas kuma iti panagaramat iti telepono. Adda dagiti libre a streaming ti sumaganad a link: www.giss.tv

Maikadua a paset Panakaisagana iti launen ti pakdaar

Iti daytoy a parte, nasken a maipablaak dagiti pag-alagadan nga impaay ti World Health Organization ken dadduma pay nga specialized portals nga adda pakainaigan na iti Covid19 pandemic, tapnu makatulong kadagiti reporter iti indigenous community a mangipaay iti responsable a damag nga awan iti pagdanagan ti dumngeg.

- Liklikan ti infodemic wenno fake news. Inawagan ti World Health Organization (WHO) kas “infodemic” ti saan a pudno nga maiwarwaras nga impormasyon ken dagiti saan umno nga detalye ta maiwarwaras iti nadumaduma a plataporma ti media. Daytoy nga awan kinaagpaysuna nga damag ket mangitunda iti panakatikaw kadagiti tattao a posible nga makaapektar iti panagdesisyon da. Liklikan a mangiwarwaras iti makapaalarma wenno makatikaw a titulo ti pablaak.
- Tutukan dagiti opisyal wenno siyentipiko a datus mainaig iti sakit wenno dagiti rekomendasyon ti World Health Organization. Dagiti eksperto, public health specialists, epidemiologists, nars, mangararamid iti vaccines, ken dagiti geneticists ti makin akem iti panakailawlawag kadagiti siyentipiko nga aspeto ti epidemya para iti publiko.
- Papigsaen ti ancestral indigenous medicine ken dagiti dadduma a kultura. Addaan dagiti komunidad iti wagas nu kasano a mapapigsa ti salun-at babaen kadagiti lokal a taraon ken agas. Makidinnamag tayo kadagiti tradisyunal a mangagas wenno dagiti addaan sirib na mainaig iti daytoy.
- Kasayaatan met nga usaren ti dayalekto

dagiti komunidad wenno ti kangrunaan a pannarita a maararamat iti pagilyan iti panangiyibkas iti impormasyon. Ti indigenous mother tongue a makunkuna ket kasayaatan paylang nga usaren iti panakisarita iti publiko. Nu awan kadagiti opisyal timakasao itidayalekto, ikagumaan

a mangbiruk iti indibidwal a makatulong iti panakaisalin dagiti mensahe. Iti maudi a paset daytoy a manwal ket adda dagiti links of portals a maaramat para iti naan-anay nga impormasyon.

- Liklikan ti makunkuna nga stigmatization. Agsipud ta nagapo sadiay China ti virus ket adda dagiti media a nang-awag iti “Chinese virus” iti nasao nga sakit a nangitunda iti

diskriminasyon ken xenophobia iti nasao a nasyon, makagapo a mabaddaddekan dagiti Asyano. Iti intero a rehiyon, rumsua ti unget ken diskriminasyon dagiti ganganaet kadagiti kailyan a migrante ken na-deport nga umili iti sabali a pagilyan. Gapu iti daytoy, mairekomendar a liklikan dagiti pannarita a makadadael iti sabali, nangruna iti panangdeldellaw

iti kinaindibidwal, taraon, estado, wenno addaan iti kondisyon iti salun-at.

- Mangipablaak iti kampanya mainaig iti karbengan dagiti indibidwal. Daytoy ket tapnu maliklikan dagiti saan a nasayaat a panangtrato kadagiti migrante, dagiti na-deport, dagiti masaksakit ken dagiti kapamilya da nangruna ita a panawen ti COVID-19. Mangbukel iti emergency communication a mangipulong

kadagitoy a panang-abuso iti karbengan ti maysa nga indibidwal.

- Liklikan ti panangipablaak iti damag nga awanan iti pakaibasaran na. Kas kuma dagiti peke nga agas a mangibagbaga a makaagas daytoy iti maysa a sakit, kas maysa a journalist wenno kameng iti media, rebbenglaeng a makwestyunaran dagitoy nga impormasyon ken maikumpara met iti nainsigudan nga panangagas.
- Ipulong dagiti awanan respeto na kadagiti indibidwal nga makitaan iti sintomas ti sakit wenno dagiti pimmusay gapu iti COVID-19. Kasayaatan nga isardeng ti panangbabalaw kadagitoy. Piliyen met dagiti damagen kadagiti masaksakit babaen iti panakipagrikna iti sasaaden dagitoy,
- Mangipablaak met iti nadumaduma nga damag mainaig dagiti sitwasyon manipod iti lokalidad, rehiyon, wenno nasyunal a lebel, nangruna dagiti maipawil wenno maitulok nga aramiden ti publiko.
- Maipakaammo a ti radyo ket dakkel ti akem na tapnu maipakaammo iti publiko ti importansya na ti test kadagiti addaan sintomas wenno dagiti nalaka a makaptan iti sakit, daytoy ket tapnu maiyadayo da iti peggad.

Panangpapigsa iti mayat nga ugali iti komunidad

- Adalen ti panagwayas kabayatan ti panagtagnawa iti tunggal maysa. Mangisayangkat kadagiti aktibidad iti balay, tapnu makatulong a mapabassit iti epekto sikolohikal na daytoy a pandemiko.
- Adalen nu kasanu met nga iwaragawag dagiti naedukaran a damag para kadagiti agtutubo ken ubbing tapnu

mapabassitan ti ananakek-eken da gapu iti panakaikanselar dagiti klase wenno panakaiserra dagiti pag-adalan.

- Mang-imbitar kadagiti otoridad a mangguyugoy iti publiko a mang-aramat iti radyo a dumngeng kadagiti makaadalan dagiti agtutubo ken ubbing.
- Ipalagip met kadagiti agdengdengeng nga uray nu nalukayan ti linteg iti dadduma nga ili, saan pay a daytoy ti patengga ti COVID-19, kasayaatan latta a sumurot kadagiti pag-alagadan dagiti otoridad.
- Agsirbe a mangliwliwa kadagiti umili, mangipakanta iti nararagsak ken inspirado a sonata tapnu makatulong a mangliwliwa iti rikna dagiti dumngeng ita a panawen ti pandemiya. Mangibalaet kadagiti napintas a damag iti baet ti krisis tapnu mapabassit ti dandanag dagiti tattao.
- Tapnu masolusyunan ti problema iti panagkurang dagiti suplay, papigsaen met iti panag-barter wenno panakisinnukat iti produkto kadagiti komunidad kalpasan nga limitaran dagiti otoridad ti lumabes kadagiti nagbeddeng ti ili, mairikep

dagiti tiyenda, ken maipasardeng ti byahe dagiti pampubliko a transportasyon.

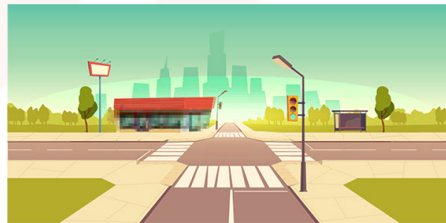
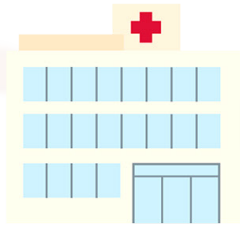
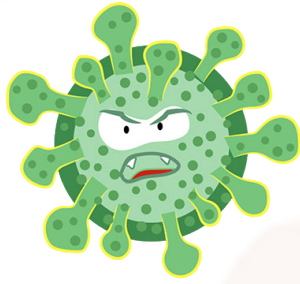
- Mangguyugoy iti publiko nga apresyaren da iti biag iti rabaw ti daga ken ti aglawlaw. Awisen met dagitoy nga agmula iti bokod da nga suplay ti taraon ita a panawen ti krisis ken para iti sumaganad pay nga aldaw. Mangaramid iti hardin kadwa dagiti kapamilya ken mangimula kadagiti bukel nga masarakan ken mapagtubo iti komunidad.
- Papigsaen ti panag-amoyo tapnu malasatan ti komunidad ti aniaman a krisis.
- Nainget nga ipatungpal dagiti hygiene measures wenno ti kinadalus. Rebbeng laeng a dalusan ti kwarta a maawat ta ti panagrikos na daytoy ket posible a makaiyakar met iti impeksyon.
- Mangan kadagiti taraon a mangpapigsa iti salun-at ken mangipablaak kadagiti programa a mangipadamag iti nasustansya a panangiluto ti makan idi punganay. Makita dagitoy nga epektibo a wagas gapu iti atiddug a panagbiag dagiti nataengan.

Dagiti sumaganad ti pakakitaan iti COVID-19 materials nga naisalin iti nagdududma a pannarita nga ipaay ti Indigenous Languages Cultural Survival Indigenous Rights Radio website:
https://rights.culturalsurvival.org/radio-spots-search/field_radio_series/COVID-19-85/language/en/language/und

Sources of reliable information reliable a general level
World Health Organization
<https://www.who.int/es>

Specialized pages for journalists covering COVID-19
International Journalists' Network
<https://ijn.net.org/en>

Global Investigative Journalism Network
<https://gijn.org/gijn-en-espanol/>

Cultural Survival

2067 Massachusetts Avenue
Cambridge, MA 02140
(617) 441-5400
www.culturalsurvival.org

Ilokano Indigenous Language
Philippines

Coordination : **Dev Kumar Sunuwar**
Translation : **Elamae Dennen Membrere**
Layout : **Laxman Sunuwar**